

Za Jiřím Polívkou

Devátého března letošního roku odešel ve věku 76 let z našeho středu český filosof, žák prof. Jana Patočky a jeden z vydavatelů jeho díla, náš milý kolega a přítel PhDr. Jiří Polívka. Zesnulý pocházel ze zámožné pražské rodiny, z níž získal dědictvím výstavní činžovní dům na Královských Vinohradech. Příslušníci jeho společenské vrstvy byli v padesátých letech, do nichž spadalo Jiřího mládí, vystaveni často útisku, ale Jiří prošel tímto obdobím kupodivu hladce: vystudoval obor filosofie na pražské universitě a po jeho dokončení si k němu přidal dokonce ještě obor další, matematiku, v němž také získal absolutorium. S touto dvojí kvalifikací získal po ukončení studií místo učitele filosofie na Přírodovědecké fakultě, kde ho po několika letech úspěšného působení zastihl osudový osmašedesátý rok. Jiří se v té době sblížil s prof. Patočkou a účastnil se s plným zaujetím tehdejšího politicko-kulturního dění. Jeho proreformní orientace měla ovšem po sovětské invazi za následek, že byl přinucen z fakulty spolu s jinými podobně smýšlejícími odejít.

V kritické životní situaci se ho ujal jeho někdejší učitel matematiky, prof. Petr Vopěnka, DrSc., a umožnil mu pracovat formou různých vícekrát prodloužených externích úvazků na pražské Matematicko-fyzikální fakultě. Dalo by se očekávat, že se zde dr. Polívka, absolvent matematického studia, vrátí k své druhé odbornosti, k matematice, a nalezne si nějaké pracovní pole v jejím rámci. Leč právě tehdy se ukázalo, že jeho pravým, svobodně zvoleným osudem je nikoli matematika, nýbrž filosofie. Místo toho, aby využil naskytnuvší se příležitosti ke změně odbornosti, totiž zorganizoval pro naše přední matematiky soustředěné na katedře kolem prof. Vopěnky filosofický seminář, v němž začal svým posluchačům, záhy jeho výklady upřímně zaujatým, vykládat základy fenomenologické filosofie. Bylo v tom jakési „znamení doby“, nevím věru, zda by se něco takového dalo ještě i dnes uskutečnit. Že Jiří zvolil jako svůj program právě fenomenologii, souviselo s jeho již zmíněným setkáním s prof. Patočkou. Pro Jiřího obeznámeného do té doby hlouběji vlastně jen se sovětskou verzí marxismu-leninismu bylo toto setkání a s ním spojené uvedení do Husserlovy a Heideggerovy filosofie jakýmsi „zjevením“, událostí, jež rozhodla o celém jeho dalším intelektuálním směřování. Když byl prof. Patočka po roce 1968 donucen ukončit výuku na filosofické fakultě, stal se Jiří horlivým členem jeho domácího semináře, který navštěvoval téměř až do smrti „pana profesora“ v r. 1977. Znalosti zde nabyté přenášel pak do prostředí našich čelných matematiků. V nedávné době se prof. Jaroslav Peregrin při četbě spisů Petra Vopěnky věnovaných filosofii matematiky v rozpacích pozastavil nad pro něj, Peregrina, nezvyklým způsobem vyjadřování, na něž v nich narazil. Jednalo se nepochybně o fenomenologickou terminologii, s kterou Petra Vopěnku seznámil právě Jiří Polívka.

Koncem sedmdesátých let nebylo již z politických důvodů možné dr. Polívkovi pobyt na Matematicko-fyzikální fakultě prodlužovat a Jiří byl nucen hledat si zdroj příjmů v dělnických profesích. Vykonaával naštěstí zaměstnání,

při nichž nebyl nucen se svého filosofického studia zcela vzdát. Po převratu v r. 1989 jsem se svým přítelem sešel na katedře filosofie Filosofické fakulty UK, kde on přednášel o fenomenologii, zatímco já jsem se zde pokoušel etablovat u nás v rámci filosofického studia dosud nereprezentovaný obor, dějiny středověké filosofie. S kolegou jsem se tehdy znal již mnoho let: udržovali jsme spolu filosofické styky od našeho osobního seznámení v Patočkově domácím semináři nepřetržitě až do doby našeho setkání při nyní již veřejné učitelské činnosti. Bylo jen přirozené, že se na Filosofické fakultě Jiří začal objevovat i v mém semináři. Z nezávazného zájemce se stal časem kvalifikovaným interpretem tomášovských textů a mým velmi vítaným pomocníkem při seminární výuce. Ocenil jsem mimo jiné, jak zvládl – teprve v dospělém věku – latinu (jeho znalost mu dokonce umožnila obohatit českou překladovou literaturu o důležitý tomášovský pseudepigraf *De quattuor oppositis*). Vzpomínky na naši společně vykonávanou pedagogickou činnost náleží k mým nejmilejším. Jiří dovedl výborně zpočátku často pasivní studenty přimět k diskusi a pak ji dále usměrňovat. Svým příkladem učil horlivé, často filosofií nadšené, ale myšlenkově dosud nezkázněné studenty, jak se při výměně názorů chovat, jak argumentovat atd. Stane se mi někdy, že mi z mých dávných posluchačů z devadesátých let někdo prozradí, že na ta naše tehdejší, dnes již dávno minulé setkávání rád vzpomíná. Mám z toho vždy radost, ale nezapomínám, zač při tom vděčím příteli Jiřímu. Jako filosof nenáležel kolega Polívka, k těm, kteří hodně píšou, byl naopak spíše, jak se říká, „agrafos“. Náležel k typu filosofických pracovníků, „prostředkovatelů“, kteří jsou jakoby ustavičně na cestách, z jednoho názorového kroužku do jiného: díky své všestranné inteligenci a výborné formulační schopnosti jsou takoví filosofové jako zrozeni k tomu přenášet ideje a napomáhat osobním kontaktem jejich šíření a rozvíjení. Jejich vliv na rozvoj filosofické kultury je nemalý, i když bývá, bohužel, pro pozdější historiky často nesporně postižitelný.

Nerad bych však vzbudil nesprávný dojem, a dodávám proto, že Jiří Polívka napsal i určitý počet vlastních, a to cenných odborných příspěvků (např. jeho německy psaná studie o aktuálním nekonečnu v díle Rodriga de Arriagy bývá, jak jsem si povšiml, citována dosud i v zahraničí). Myslím však, že z jeho literární činnosti mají přece jen větší význam jeho edice textů z pozůstalosti jeho uctivaného učitele, prof. Jana Patočky. Byli mu při tom ovšem nápomocni i jiní, Pavel Kouba, Ivan Chvatík atd. K této stránce činnosti zesnulého bych rád připomněl, že v některých případech je dr. Jiří Polívka nejen editorem, ale i autorem původního zápisu textu. Zachytil totiž v sedmdesátých letech mnohé – jinak k zániku odsouzené – Patočkovy ústní projevy na svůj „magnetofon“ a pak pásky po dlouhá léta ve svém bytě prozíravě uchovával. Za to i za jiné dostalo se mu od Akademie věd vzácného vyznamenání, medaile J. Patočky. Těší nás, že i v Turnově, rodném městě Patočkově, jsou v tamějším muzeu připomenuty zásluhy PhDr. Jiřího Polívky o Patočkův literární odkaz malou výstavkou.

Stanislav Sousedík